

УДК 615.477.86-055.2:303.425](477),,2007”

Фактори використання жінками чоловічих презервативів як методу контрацепції

Тетяна Андреева,

кандидат медичних наук,
доцент Школи охорони здоров'я
Національного університету
„Києво-Могилянська академія”

Юлія Барська,

студентка Докторської програми
Школи охорони здоров'я
Національного університету
„Києво-Могилянська академія”

У статті наводяться результати опитування щодо поширеності й детермінантів використання чоловічих презервативів (ЧП) жінками в Україні. Показано, що використання ЧП є ще новою формою поведінки. Хоча принаймні раз у житті ЧП користувалося близько 70 % жінок, меншість обрала їх як постійний метод. Використання ЧП було характерним для молодших за віком, незаміжніх сексуально активних жінок, які живуть у великих містах та в індустріалізованих регіонах. Поінформованість про ВІЛ не мала зв'язку з використанням ЧП.

Ключові слова: жінки з сексуальним досвідом, методи контрацепції, чоловічі презервативи, вірус імунодефіциту людини (ВІЛ), поінформованість про ВІЛ.

Prevalence and determinants of male condom (MC) use by women in Ukraine were studied based on Ukrainian Demographics and Health Survey data. It was found, that MC use is so far a new type of behavior. Although around 70 % of women used MC at least once in their lives, only a minority chose condoms as their permanent method. Current use of condoms was more prevalent in young unmarried sexually active women dwelling in large cities and industrialized regions of Ukraine. Knowledge of HIV was not associated with condom use.

Keywords: sexually experienced women, methods of contraception, male condoms, HIV- human immunodeficiency virus, HIV-awareness.

Вступні зауваги

За офіційними даними, останнім часом в Україні зростає внесок гетеросексуального шляху передачі ВІЛ, хоча основними „поширювачами” ВІЛ-інфекції залишаються ін'єкційні споживачі наркотиків [1]. Такий перехід типовий для різних країн, в яких після переважного поширення ВІЛ серед чоловіків, які або мають секс з чоловіками або вживають ін'єкційні наркотики, інфекція поширюється на жіноче та гетеросексуальне населення [2].

У Декларації позиції ЮНЕЙДС, Фонду населення ООН та ВООЗ щодо презервативів та профілактики ВІЛ говориться, що „використання презервативів є критичним елементом вичерпного, ефективного й стабільного підходу до профілактики та лікування ВІЛ. <...> Презервативи є невід'ємною та фундаментальною частиною програм із запобігання й догляду, і сприяння використанню їх необхідно посилити” [3]. Тим часом, згідно з опитуваннями населення України, 1999 року тільки 12,3 % жінок репродуктивного віку користувалися цим методом контрацепції [4], 2004 року їх частка складала 17,6 % від усіх жінок віком 15-49 років [5], 2007 року — 20,0% [6].

Україна вважається країною з концентрованою епідемією [1], а тому більшість заходів для запобігання поширенню ВІЛ спрямовується на групи підвищеного ризику. Однак заходи профілактики серед загального населення теж доцільні, і вони сконцентровані довкола інформування про ВІЛ-інфекцію, шляхи її передачі та шляхи запобігання інфікуванню. При цьому передбачається, що населення, поінформоване про такі методи, буде поводитися так, аби уникнути інфікування, тобто, наприклад, користуватися презервативами.

Метою дослідження було визначити поширеність і детермінанти використання ЧП жінками в Україні й окремо зв'язок між«інформацією про ВІЛ, яку мають жінки, та користуванням цим методом контрацепції.

Методологія дослідження

У дослідженні було використано дані з опитування щодо демографії і здоров'я, виконаного в Україні 2007 року (The 2007 Ukraine Demographic and Health Survey, UDHS-2007), яке є національно репрезентативним опитуванням жіночого населення репродуктивного віку з дворівневою випадковою вибіркою. Опитування охопило 6841 особу. Детальний опис дослідження, спосіб формування вибірки і проведення опитування наведено у фінальному звіті [6].

Вибірка, залежні і незалежні змінні

Було сконструйовано три залежні змінні. Через те, що вибір, вдаватися до певного методу контрацепції чи ні, вибір між традиційними і сучасними методами та вибір сучасного методу визначають різні детермінанти, то дві залежні змінні були проаналізовані на трьох різних підвибірках.

1. Для жінок, які мають досвід сексуальних контактів: використання ЧП хоча би раз у житті - 1) усіма жінками, що мають сексуальний досвід; 2) усіма жінками, які хоча би раз у житті користувалися будь-яким методом контрацепції; 3) усіма жінками, які хоча би раз у житті користувалися будь-яким сучасним методом контрацепції¹.

2. Для сексуально активних жінок (які мали останній статевий акт протягом 30 днів перед проведенням опитування), які не планували наразі завагітніти. Використання ЧП як поточного методу контрацепції - 1) усіма сексуально активними жінками, які не намагалися на момент опитування завагітніти; 2) усіма жінками, які користувалися будь-яким методом контрацепції; 3) усіма жінками, які користувалися будь-яким сучасним методом контрацепції.

3. Послідовне (під час кожного статевого акту) користування ЧП: для жінок, які мали останній статевий контакт протягом року перед опитуванням і використовували ЧП під час цього останнього контакту, і не назвали традиційні чи народні методи своїм методом контрацепції, що застосовується зазвичай (через те, що комбінування презервативів з традиційними методами а ргіогі передбачає користування презервативами тільки у „небезпечні" дні). Незалежні змінні використання презервативів було поділено на три принципові категорії: інформація про ВІЛ та хвороби, що передаються статевим шляхом (ХПСІН) і ставлення до людей з ВІЛ; сексуальна поведінка, контрацепція і фертильність, а також базові характеристики (соціально-демографічні, поведінкові, дані про дітонародження та вагітності).

Для того, щоб знайти детермінанти використання презервативів, було виконано багатовимірний бінарний логістичний регресійний аналіз з вирахуванням відношення шансів (ВН) і 95 %-ого довірчого інтервалу (ДІ). До кожної моделі всі незалежні змінні вводилися одночасно. У кожній моделі було дотримано одного принципу кодування залежних змінних: 0 — не використовує(вала) певний метод, 1 — використовує. Для уникнення систематичної помилки в регресійному аналізі було використано незважені дані. Всі наведені у результатах зв'язки є статистично значущими на рівні $p < 0,05$. Всі розрахунки здійснювалися за допомогою пакету SPSS 17.0.

¹ До сучасних методів контрацепції, які використовувалися жінками в UDHS-2007, належать внутрішньоматкові протизаплідні засоби (ВМЗ), ін'єкційні та пероральні гормональні контрацептиви, а також чоловічі і жіночі презервативи, діафрагма, контрацептивні креми/гелі, жіноча стерилізація. До традиційних належать методи періодичного стримування від статевих відносин і перерваний статевий акт. Зміст народних методів в опитуванні не уточнено.

Результати дослідження

У вибірці иВН5-2007 69 % жінок, які мали сексуальний досвід, хоча би раз у житті скористалися ЧП. Проте тільки 31,4 % сексуально активних жінок, які на момент дослідження не намагалися завагітніти, використовували цей метод контрацепції як поточний, з них 39,4 % використовували ЧП разом з іншими методами: 17,5 % поєднували з більш ефективними методами (гормональними пігулками або ВМЗ) і 82,5 % поєднували їх з менш ефективними методами (традиційними або народними). 83,5 % жінок, які користувалися презервативом під час останнього статевого контакту і не користувалися іншими менш ефективними методами контрацепції як поточними, використовували презерватив щоразу, коли мали статеві зносини.

Поінформованість про ВІЛ в цілому була високою серед жінок із загальної популяції в Україні у 2007 році і майже не відрізнялася у підвибірках, що розглядалися, та серед випадків кожного аналізу. Майже всі респондентки чули про ВІЛ (близько 99,0 %), проте менша частка їх знала про інші хвороби, що можуть передаватися статевим шляхом (близько 96,5 %). Єдиним універсально відомим для всіх шляхом передачі ВІЛ було використання спільних голок (теж близько 99 %). Щодо решти інформації, то тільки половина не мала хибних уявлень про способи передачі ВІЛ (через поцілунки, спільний посуд і страви, громадські туалети/басейни й укуси комарів), п'ята частина змогла правильно відповісти на всі 12 запитань про шляхи передачі і способи зменшення ризику передачі ВІЛ. Близько 80 % жінок з усіх підвибірок знали, що зменшити ризик інфікування ВІЛ можна, утримуючись від статевих зносин взагалі, маючи одного незараженого вірного сексуального партнера і користуючись презервативом під час кожного статевого контакту.

Щодо іншої інформації, пов'язаної з ВІЛ, то три чверті респонденток знали, що особа з ВІЛ може мати вигляд здорової людини, і близько 90 % знали, що ВІЛ передається від матері до дитини, третина мала уявлення про антиретровірусні препарати. Проте рівень нетолерантного ставлення до людей з ВІЛ, виражений згідно з твердженнями про те, що „людям з ВІЛ має бути соромно за себе” та що „їх потрібно ганьбити за те, що вони принесли хворобу у громаду”, був нижчим серед жінок, які користувалися ЧП наразі, і найнижчим серед користувачок методом послідовно.

У багатовимірному регресійному аналізі з факторів, що відображають інформацію про ВІЛ і ХПСШ і ставлення до людей з ВІЛ, тільки одна змінна показала стабільний зв'язок з використанням ЧП хоча би раз у житті, наразі й послідовно - це згода з твердженням, що людей з ВІЛ потрібно ганьбити за те, що вони принесли хворобу в суспільство (див. **таблицю**). Згоду з такими твердженнями можна розглядати як неприйняття людиною ризику інфікуватися ВІЛ, тобто люди, які сприймають свій ризик інфікуватися як незначний, рідше користуються ЧП.

Жінки, які мали вищі шанси як скористатися презервативами хоча би раз у житті, так і ті, що обрали цей метод контрацепції як постійний,

були молодшими за віком, жителями індустріальних регіонів і не перебували у шлюбі. Крім того, незаміжні жінки, які почали статеве життя не у шлюбі, мали вищі шанси користуватися презервативами послідовно. Користування ЧП як поточним методом контрацепції було більш поширеним серед жінок, які проживали у великих містах. До того ж, вищі шанси спробувати користуватися ЧП мали жінки з вищою освітою (порівняно з жінками з середньою спеціальною освітою). Жінки, що користувалися ЧП наразі, знали три основні способи запобігання передачі ВІЛ статевим шляхом. Це теж говорить про (поки що) прийняття цієї поведінки в Україні „просунутішою” частиною населення.

Таблиця

Результати з багатовимірного бінарного регресійного логістичного аналізу використання жінками чоловічих презервативів, 1Л)Н8-2007

							Послідовне користування
	А	Б	В	А	Б	В	
	N = 5863	N = 5113	N = 4578	N = 3961	N = 2961	N = 2191	N = 459
	68,2	78,2	87,3	31,4	42,0	56,8	83,4
Інформація про ВІЛ, ХПСШ і ставлення до людей з ВІЛ*							
				+		+	
				-			
				-			
	+	+	+				
	+	+	+				
	+	+	+				+

	Використання хоча би раз у житті			Поточне використання чоловічих презервативів			Послідовне користування
	А	Б	В	А	Б	В	
Чи може вчителька з ВІЛ продовжувати викладати	+	+	+		+	+	
Чи може дитина з ВІЛ відвідувати дитячий садок чи школу разом з неінфікованими дітьми	-	-					
Чи може дитина з ВІЛ відвідувати звичайний заклад охорони здоров'я	-		-				-
Людам з ВІЛ має бути соромно за себе							-
Людей з ВІЛ потрібно ганьбити за те, що вони принесли хворобу у суспільство	-	-	-	-	-	-	
Проходила тестування на ВІЛ				+	+		
Сексуальна поведінка							
Вік початку статевого життя („17 – 21”)							
22+	-			+			+
Чи почала статеве життя під час першого шлюбу	+			+			-
Кількість сексуальних партнерів протягом життя („1”)	+		2-3	-			
2	+	+	4-5	-			
3+			6+	-			
Контрацепція							
Використовує інші сучасні протизаплідні методи: пігулки, ВМЗ				на			
Може придбати презерватив самостійно	+	+	+	+	€	-	-
Соціально-демографічні характеристики							
Регіон проживання („Центр”)							
Північ	-						+
Захід	-		+	-			+
Схід	+	+	+	+	+	+	+
Південь		+	+	+	+	+	+
Тип населеного пункту („Велике місто”)							
Мале місто				-	-	-	
Містечко				-	-	-	
Село			-	-	-	-	

	Використання хоча би раз у житті			Поточне використання чоловічих презервативів			Послідовне користування
	А	Б	В	А	Б	В	
Віровизнання („Християнське православне”)							
Інша релігія	-		-				
Жодної	-	-	-		-		
Освіта („Вища”)							
Технікум/училище	-	-	-				
Частота читання друкованих періодичних видань („Рідше, ніж раз на тиждень”)							
Принаймні раз на тиждень	+			-	-	-	
Частота перегляду телебачення („2-3 рази на тиждень і рідше”)							
Майже щодня		-	-	+	+	+	
Зайнятість							
Рівень доходу („Середній”)							
Нижчий	-						-
Вік („15 – 24”)							
25 - 29		-	-	-	-	-	
30 - 34		-	-	-	-	-	
35 - 39	-	-	-	-	-	-	
40 - 44	-	-	-	-	-	-	
45 - 49	-	-	-	-	-	-	
Шлюбний стан („Наразі одружена”)							
Ніколи не була одружена		na		+	+	+	+
Раніше була одружена				+	+	+	+
Інші поведінкові характеристики							
Куріння сигарет							
Вживання алкоголю („Не вживає”)				+			
Малопитуша							
Вживає у незначних кількостях	+	+					
Вживає у помірних кількостях	+	+					
Вживає у більше ніж помірних кількостях	+						
Інформація про овуляторний цикл („Неправильна”)							
Правильна	+						

	Використання хоча би раз у житті			Поточне використання чоловічих презервативів			Послідовне користування
	А	Б	В	А	Б	В	
Характеристики дітонародження і вагітностей							
Бажана (ідеальна) кількість дітей („1 – 2”)	–			па			
Кількість живих дітей („0”)	2			–			
Плани щодо майбутнього дітонародження („Народити (ще одну) дитину”)	па						
Не вирішила							–
Більше жодних дітей							–

Примітки до таблиці:

А – усі жінки; Б – користувачки хоча би одним методом контрацепції; В – користувачки хоча би одним сучасним методом контрацепції.

па – не має бути застосованим у даній моделі; + позитивний зв'язок ($VIP > 1$); – негативний зв'язок ($0 < VIP < 1$); Порожня комірка означає, що зв'язок не є статистично значущим.

Змінні, де група порівняння не вказана, є дихотомічними. Для всіх дихотомічних незалежних змінних „Так” = 1.

* Всі запитання, що стосуються інформації і ставлення до людей з ВІЛ, дійсні тільки для жінок, які чули про ВІЛ.

¹ Знає, що знизити ризик інфікування ВІЛ можна, утримуючись від статевих зносин, маючи одного вірного незараженого партнера і користуючись презервативами.

² Вважає, що ВІЛ можна інфікуватися через укуси комах, спільні столові прибори, спільні басейни й громадські туалети або через поцілунки.

Узагальнення результатів дослідження

Аналіз показав, що користування ЧП в Україні не є поширеним видом поведінки, воно притаманне активнішій частині жіночого населення, а саме тим, хто проживає у великих містах, має вищу освіту, користується засобами масової інформації, є більш поінформованим, у тому числі й з проблем, пов'язаних з ВІЛ. З одного боку, це збігається з результатами досліджень, проведених в інших країнах, що розвиваються [7; 8] (на відміну від розвинених країн, де рівень користування ЧП досягає чи досяг насичення, і базові соціально-демографічні характеристики не мають значної ваги [9]), з іншого боку, такі зв'язки можуть бути характерними для багатьох нових видів поведінки, які лише поступово з'являються або впроваджуються у певному суспільстві. Як шкідливі, так і корисні види поведінки спочатку поширюються серед більш активних, освічених, заможних верств населення [10]. Такі явища описує теорія поширення інновацій (Diffusion of Innovations Theory), яка виокремлює у процесі

прийняття інновації (ідеї, практики або виду поведінки, які індивіди чи інші одиниці сприймають як нові) п'ять груп її споживачів: новатори (2 - 3 %), ранні прибічники (10 - 15 %), рання більшість (30 - 35 %), пізня більшість (30 - 35 %) і пізні послідовники (10-20 %). У теорії розрізняють також пасивне **поширення** інновацій (неплановане та неформальне, яке відбувається переважно через однолітків і соціальні мережі) та активне **розповсюдження** їх (плановане, формальне, централізоване) [11].

Якщо інтерпретувати результати щодо користування ЧП згідно з теорією поширення інновацій, то такий рівень поточного використання відображає прийняття певного виду поведінки „ранньою більшістю” сексуально активних жінок в Україні.

Брак зв'язків між користуванням презервативами і поінформованістю щодо ВІЛ фактично означає, що сама по собі інформаційна кампанія не може вплинути на рівень застосування презервативів, оскільки цей вид поведінки є компонентом поки ще дуже помірно поширеного в Україні урбаністичного, або „європеїзованого”, стилю життя.

Для активного просування бажаної поведінки необхідна інформація про характеристики індивідів, які належать до різних груп користувачів. Виконане дослідження є кроком на цьому шляху. Очевидно, що подальше поширення користування презервативами не може базуватися винятково на інформуванні про ВІЛ, воно має брати до уваги мотиви, які можуть бути важливими для груп, на які треба поширити новий вид поведінки.

Обмеження дослідження

Дослідження має низку обмежень. По-перше, вся інформація, використана у дослідженні, була надана самими респондентами, тому надійність її важко перевірити. Неповне чи занижене висвітлення інформації могло мати місце щодо чутливих тем (таких, як сексуальна активність) або щодо респонденток, які вели більш ризиковану поведінку. З огляду на крос-секційний дизайн дослідження, ми не можемо встановити послідовність у часі рішення використовувати певні методи контрацепції і настання подій, що вимірювали незалежні змінні, зв'язок з якими досліджувався.

Висновки та рекомендації

Користування чоловічими презервативами серед сексуально активних жінок в Україні не пов'язане з рівнем поінформованості про ВІЛ-інфекцію та шляхи її запобігання.

Користування презервативами є компонентом „європеїзованого” стилю життя, притаманного більш освіченим, заможним, молодим, активним верствам населення.

Кампанії, спрямовані на поширення користування презервативами, мають брати до уваги потреби і мотиви груп населення, яким планується пропагувати новий вид поведінки.

Напрями подальших розвідок

Тема поширення ефективної контрацепції та запобігання ВІЛ-інфекції в Україні потребує вивчення характеристик груп населення, які зараз не є постійними користувачами презервативів, але можуть ними стати у випадку запровадження дієвих інтервенцій. Розроблення таких інтервенцій потребує реалізації якісних досліджень з представниками цільових груп і опитувань, які б дали репрезентативну інформацію про поведінку груп потенційних користувачів презервативів.

(
1

Література:

1. ВІЛ-інфекція в Україні : [Інформаційний бюлетень] / Міністерство охорони здоров'я України, Український центр профілактики і боротьби зі СНІД, ДУ „Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського АМН України”, Центральна санітарно-епідеміологічна станція МОЗ України. — №33. — Київ, 2010 рік.

2. **Burruano L.** Gender differences — HIV infection with particular reference to the situation among Ukrainian women / L. Burruano, J. Kruglov, V. Marcynovskaya // *Acta dermatovenerologica Croatica*. — 2007. — №15 (2). — P. 76 - 79.

3. Condoms and HIV prevention : Position statement by UNAIDS, UNFPA and WHO / — Офіційний веб-сайт UNAIDS (Joint United Nations Programme on HIV/AIDS): <http://www.unaids.org/en/>. — Режим доступу до тексту Декларації (станом на 26 липня 2010 року): http://www.unaids.org/en/KnowledgeCentre/Resources/FeatureStories/archive/2009/20090319_preventionposition.asp.

4. The 1999 Ukraine Reproductive Health Survey [Final report] / [Kiev International Institute of Sociology; Centers for Disease Control and Prevention, Division of Reproductive Health, USA; United States Agency for International Development]. — Kyiv, 2001.

5. Survey on Willingness and Ability to Pay for Contraceptives in Ukraine, 2004 [Analytical Report] / [United States Agency for International Development], — Kiev, 2004 - 2005.

6. Ukraine Demographic and Health Survey 2007 [Final report] / [Ukrainian Center for Social Reforms (Kyiv, Ukraine); State Statistical Committee (Kyiv, Ukraine); Ministry of Health (Kyiv, Ukraine); Macro International Inc. (Calverton, Maryland, USA)]. — Kyiv, 2008. — 335 p.

7. **Kabir A.** Determinants of the current use of contraceptive methods in Bangladesh / Ahmad Kabir // *The Sciences*. — 2001. — № 1 (5). — P. 296 - 301.

8. **Kaggwa E. B.** The role of individual and community normative factors: A multilevel analysis of contraceptive use among women in union in Mali / Esther B. Kaggwa, Nafissatou Diop, J. Douglas Storey // *International Family*

Planning Perspectives. — 2008. — №34 (2). — P. 79 - 88.

9. **Bjelica A.** Pregled identifikovanih faktora koji uticu na upotrebu kontracepcije / Artur Bjelica, Aleksandra Trninic-Pjevic // Medicinski pregled. — 2008. — №61 (3 - 4). — S. 151 -155.

10. **Lopez A. D.** A descriptive model of the cigarette epidemic in developed countries / A. D. Lopez, N. E. Collishaw, T. Piha // Tobacco control.— 1994. — №3(3). —P. 242 - 247.

11. **Glanz, K.** Health behavior and health education : theory, research, and practice [4th edition] / Karen Glanz, Barbara K. Rimer, K. Viswanath. — San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Imprint, 2008. — 552 p.